

БОНДУР
Тетяна Олександрівна,
к. е. н., провідний науковий
співробітник ННСГБ НААН
(м. Київ)

**КОЛЕКЦІЯ ГАЛУЗЕВИХ ГАЗЕТ
XIX СТ. (1856–1900) У ФОНДАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ НААН**

У статті вперше подається загальна аналітична інформація щодо складу Колекції сільськогосподарських газет XIX ст. у фондах Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН. Російськомовні періодичні видання представлені двома сільськогосподарськими газетами «Земледельческая газета» і «Южно-русская сельскохозяйственная газета». Газетний фонд XIX ст. бібліотеки включає три назви іноземних газет – 2 німецькі та 1 французьку газети. Періодичні видання охоплюють як різні галузі сільського господарства (рослинництво, тваринництво, ветеринарію, садівництво), так й інші природничі науки (біологію, астрономію, фізику, хімію).

Ключові слова: фонд XIX століття, російськомовні сільськогосподарські газети, німецькі сільськогосподарські газети, французька сільськогосподарська газета, рослинництво, тваринництво, садівництво, квітникарство, сільськогосподарські виставки.

В статье впервые подается общая аналитическая информация о составе Коллекции сельскохозяйственных газет XIX века в фондах Национальной научной сельскохозяйственной библиотеки НААН. Русскоязычные периодические издания представлены двумя сельскохозяйственными газетами «Земледельческая газета» и «Южно-русская сельскохозяйственная газета». Газетный фонд XIX века библиотеки включает три названия иностранных газет – 2 немецкие и 1 французскую газеты. Периодические издания охватывают как различные отрасли сельского хозяйства (растениеводство, животноводство, ветеринарию, садоводство), так и другие естественные науки (биологию, астрономию, физику, химию).

Ключевые слова: фонд XIX века, русскоязычные сельскохозяйственные газеты, немецкие сельскохозяйственные газеты, французская сельскохозяйственная газета, растениеводство, животноводство, садоводство, цветоводство, сельскохозяйственные выставки.

This article was first filed general analytical information regarding the collection papers farm of the nineteenth century in the collections of the National Scientific Agricultural Library NAAS. Russian-language periodicals from two agricultural newspapers «The agricultural newspaper» and «South Russian agricultural newspaper». Newspaper Fund nineteenth century Library titles include three foreign newspapers – two German and one French newspaper. Periodicals covering a different area of agriculture (crops, livestock, veterinary science, gardening) or other natural sciences (biology, astronomy, physics, chemistry).

Keywords: *Fund XIX century, Russian agricultural newspaper, German agricultural newspaper, French newspaper farming, crop production, animal husbandry, horticulture, floriculture, agricultural exhibitions.*

Бібліотечні фонди мають надзвичайну матеріальну та духовну цінність. Інформація, що зберігається у книгозбірнях, є історичним надбанням людства, основою економічного і духовного прогресу суспільства. Тому однією з основних функцій бібліотеки є повне розкриття своїх фондів та збереження для нащадків накопичених суспільством книжкових багатств.

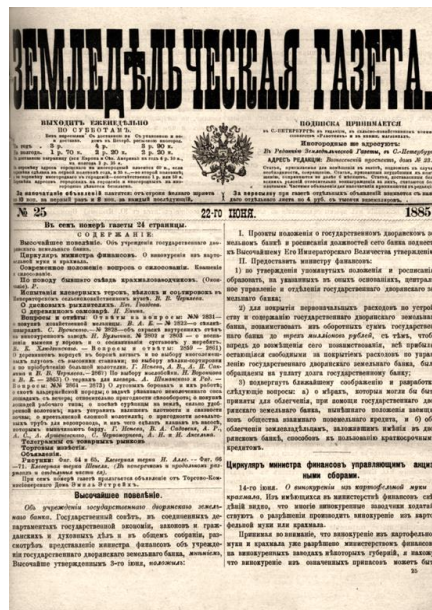
Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2009 р. № 1038-р «Про віднесення наукових об'єктів до таких, що становлять національне надбання» фонд видань, випущених у XIX ст. з сільськогосподарської тематики Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН включено до Державного реєстру наукових об'єктів і видано Свідоцтво Міністерства освіти і науки від 18 вересня 2009 р. № 117.

Серед рідкісних книг Фонду XIX століття ННСГБ НААН провідне місце посідає колекція періодичних сільськогосподарських видань, яка налічує 6.317 примірників або 77 назв, з яких 586 примірників або 2 назви – це російськомовні сільськогосподарські газети XIX століття (1856 – 1900) та 277 примірників або 3 назви – іноземні сільськогосподарські газети (1892 – 1900), дві з яких – на німецькій мові та одна – франкомовне видання [1].

Метою даної статті є узагальнення інформації щодо кількісного складу та галузевого призначення колекції сільськогосподарських газет у Фонді XIX ст. ННСГБ НААН для їх популяризації.

Нечисленна колекція вітчизняних сільськогосподарських газет XIX століття представлена такими газетами як «Земледельческая газета» (1856 – 1900) та «Южно-русская сельскохозяйственная газета» (1896 – 1897).

«Земледельческая газета» (Землеробська газета) видавалася Міністерством землеробства і державного майна в Санкт-Петербурзі з 1834 року. До 1860 року вона виходила 2 рази в тиждень, а з 1860 року – 1 раз. Редакторами газети в різні роки були: С.М. Усов, А.П. Заблоцький-Десятовский, С.П. Щепкін, з 1865 року Ф.А. Баталін, з 1895 року О.Л. Рудзький [2].

Періодичне видання «Земледельческая газета» за 1885 рік, № 25

Метою видання газети було поширення у доступній формі сільськогосподарських знань серед простих селян та великих землевласників. Журнал приділяв багато уваги вивченню досвіду ведення сільського господарства, засобів і способів підйому культури землеробства.

«Земледельческая газета» вміщувала публікації з різних галузей сільського господарства, таких як землеробство, скотарство, свинарство, вівчарство, буряко-цукрова промисловість, шовківництво, бджільництво тощо.

Програма кожного номера включала в собі такі рубрики: статті з різних питань сільського господарства; замітки про діяльність сільськогосподарських товариств та земств; новини літератури; кореспонденцію з різних куточків країни; сільськогосподарські новини; запитання дописувачів та відповіді

кваліфікованих спеціалістів на них; торгові новини про ціни на сільськогосподарську продукцію в різних містах і губерніях країни та за кордоном; об'яви.

Періодичне видання співпрацювало з такими науковцями та авторами як: М. Арістов, Д. Арцибашев, В. Бертенсон, С. Богданов, Ф. Баталін, А. Баталін, М. Васильєв, К. Вебер, Г. Висоцький, В. Гомілевський, О. Горбатовський, А. Дояренко, П. Дубровський, М. Дьяков, П. Кулешов, С. Мокржецький, А. Ніппа, М. Ритов, В. Ришков, Д. Рябінін, С. Урусов, Ф. Франкфурт, В. Кудашев, І. Порчинський, Д. Прянішніков, В. Черняєв та інші.

Газета була дуже цінним джерелом сільськогосподарської інформації для простого селянина, який працював на землі і прагнув до ефективного її використання у своїх господарських потребах.

Найпопулярнішою сільськогосподарською газетою півдня Російської імперії був часопис «Южно-русская сельскохозяйственная газета» (Південно-російська сільськогосподарська газета), яка виходила щотижнево з 1895 року за підтримки Харківського товариства сільського господарства в Харкові. Редактором газети з першого року її заснування був голова товариства – А.А. Беніке, а з 1896 року – Б.Г. Філонов [3].

Передплатниками газети були як великі землевласники, так і прості селяни. Тематика видання була різноманітною: статті в номерах газети були присвячені питанням господарювання в різних галузях рослинництва, тваринництва та переробної промисловості.

Програма кожного номера включала в себе: урядові розпорядження; статті із землеробства, тваринництва, городництва, садівництва, технічного виробництва; хроніку тижневих подій з різних губерній Російської імперії; торгові новини про ціни на основну продукцію сільського господарства в окремих містах загальнодержавного значення та рекламу.

**Часопис «Южно-русская сельскохозяйственная газета»
за 1897 рік, № 21**

Газета друкувала статті таких видатних діячів сільськогосподарської науки і практики як: М. Балабанов, І. Білоконський, С. Велецький, В. Дьяков, Д. Єзерський, К. Зворикін, І. Каразін, П. Ростовцев, П. Петров, А. Рабинович, П. Протопопов, Т. Осадчий та інші.

Науково-практичні статті «Южно-русская сельскохозяйственной газеты» були направлені на допомогу простим сільським землеробам у контексті методології та практики ефективного ведення сільського господарства у різних його галузях.

Російськомовні сільськогосподарські газети XIX ст. у фондах ННСГБ НААН в аналітичному контексті можна охарактеризувати наступним чином (табл. 1).

Таблица 1.

Характеристика колекції російськомовних газет у Фонді XIX ст.

ННСГБ НААН за кількісними показниками

Назва газети	Рік видання	Кількість номерів	Кількість статей
Земледельческая	1856	1-18; 23-32; 34-35; 37-43; 46-48; 50-95; 97-104	750
	1886	1-27; 29-40; 42; 44-47; 49-50	671
	1887	1-3; 6-10; 12; 14-52	640
	1888	1-13; 15-32; 34-52	678
	1890	1-24; 26-47; 49-52	685

газета	1892	1-52	665
	1893	1-9; 11-52	757
	1899	1-52	713
	1900	1-4; 6-14; 16-33; 35-46; 48-52	669
Всього		491	6228
Южно-русская сельскохозяйственная газета	1896	1-52	468
	1897	1-43	387
Всього		95	855

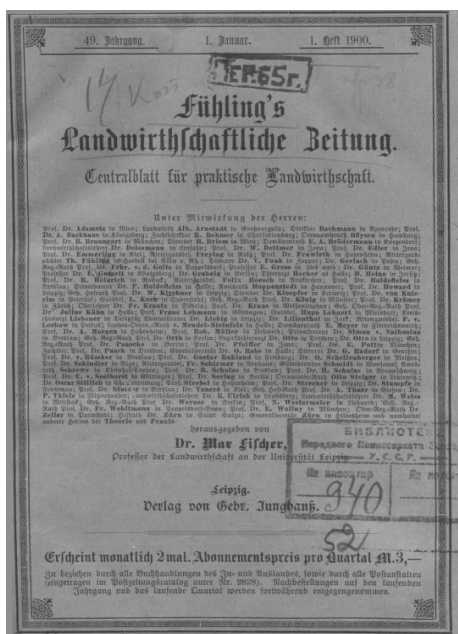
Іноземний газетний фонд XIX ст. представлений, в основному, німецькою періодикою. Так, німецька газета «Fühling's Landwirtschaftliche Zeitung. Centralblatt für praktische Landwirtschaft» (Сільськогосподарська газета. Центральний журнал практичного сільського господарства) Фонду XIX ст. ННСГБ НААН 1900 року видання вміщує 24 номери [1].

Сільськогосподарська газета була заснована знаним німецьким агрономом Йоганом Йозефом Фулінгом у 1854 році.

Йоган Фулінг був сином німецького фермера. Він здобув освіту в сільськогосподарському університеті Бонна. Після закінчення вузу майбутній вчений читав лекції сільськогосподарського спрямування та працював у якості технічного письменника у різних наукових видавництвах Німеччини.

У 1860 році він вступив до Пруської політичної партії, що захищала інтереси аграріїв. З того часу Фулінг присвятив своє життя служінню сільськогосподарської науки. За його ініціативи в Німеччині були відкриті багато сільськогосподарських шкіл та інститутів [4].

У 1872 році був призначений професором економіки сільського господарства в університеті Гейдельберга. Проте, найбільша заслуга науковця – це започаткування одного із небагатьох на той час періодичних видань – сільськогосподарської газети, у якій він довгий час був головним редактором.

Німецька газета «Fühling's Landwirtschaftliche Zeitung. Centralblatt für praktische Landwirtschaft»

В газеті друкувалися статті найвідоміших вчених і практиків сільського господарства Німеччини. За виняткові заслуги перед вітчизняним сільським господарством з 1874 року дана газета стала носити ім'я її засновника – «Fühling's Landwirtschaftliche Zeitung» (Сільськогосподарська газета Фулінга). А з 1878 року до її заголовка додалася друга частина – «Centralblatt für praktische Landwirtschaft» (Центральний журнал практичного сільського господарства).

Загалом, Фулінг був редактором газети 21 рік (з 1854 року по 1874 рік). За цей час часопис набув широкого авторитету серед великого кола різноманітних користувачів, як унікальний теоретичний і практичний посібник з рослинництва і тваринництва. Газета видавалася до 1922 року [5].

Ще одне не менш значиме у сільськогосподарському відношенні періодичне видання Німеччини – це газета «Möller's Deutsche Gärtner-Zeitung: Zentralblatt für die gesammten Interessen der Gärtnerei» (Газета німецького садівника Мюллера: центральне видання по садівництву). У Фонді XIX ст. ННСГБ НААН дана газета зберігається 1892, 1897 – 1900 років видання.

Німецька газета «Möller's Deutsche Gärtner-Zeitung: Zentralblatt für die gesamten Interessen der Gärtnerei»

Газета німецького ботаніка та садівника Людвіга Мюллера вперше побачила світ у 1886 році. Щотижневик за його редакцією друкувався у 52 номерах за рік.

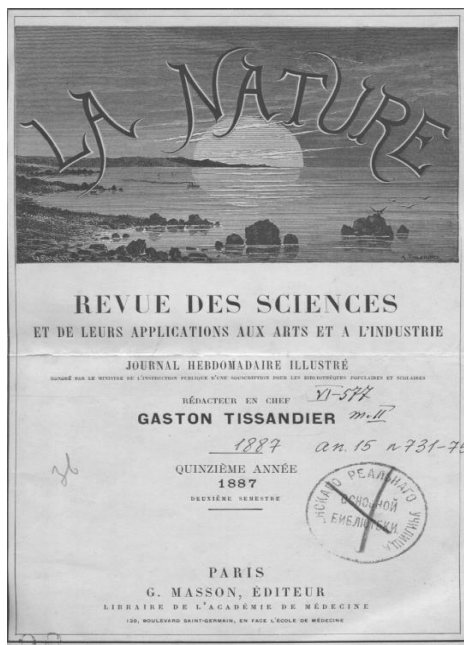
Дана періодика вміщувала науково-практичні поради щодо ефективного ведення садівництва та квітниківництва. Зокрема, тематика статей була присвячена сортам плодових дерев та ягід, догляду за ними та збиранню урожаю; особливостям внесення добрив та поливу; шкідникам та хворобам плодових дерев і ягідних культур та методам боротьби з ними; ландшафтному дизайну; розведенню різних видів квітів та особливостям догляду за ними [6-8].

Окремий розділ був присвячений міжнародному садівництву та виставкам дерев, квітів, плодів і ягід, що відбувалися на той час не тільки на теренах Німеччини, а й у всій Європі та Америці.

Крім теоретичної та практичної частин, кожна стаття супроводжувалася яскравими ілюстраціями з відповідної тематики.

Єдина французька сільськогосподарська газета Фонду XIX ст. – це видання «La nature. Revue des sciences et de leurs applications aux arts et a l'industrie» (Природа. Огляд науки та її застосування в мистецтві і промисловості). Це

ілюстрована щотижнева газета, підписана заслуженим Міністром народної освіти Франції для публічних і шкільних бібліотек [9].

Французька газета «La nature. Revue des sciences et de leurs applications aux arts et à l'industrie»

Періодичне видання виходило щотижнево в Парижі з 1873 року за редакцією видатного французького хіміка, метеоролога, авіатора, письменника та видавця Гастона Тіссандьє (1843 – 1899), який був його головним редактором до 1896 року. З 1927 року газета виходила раз у два тижні, а з 1948 року, зважаючи на скрутні післявоєнні роки, – раз у місяць за редакцією Анрі Парвіля. Останній номер газети вийшов у світ в 1962 році [8]. У фондах нашої бібліотеки зберігається газета 1887 року видання (№ 731 – 756).

Часопис вмщував статті науково-прикладного характеру з різних галузей науки: сільського господарства, фізики, астрономії, інженерного мистецтва, хімії, медицини, історії науки, природничих наук, військового мистецтва.

Засновник газети Гастон Тіссандьє був не тільки видатним ученим-дослідником, а й мандрівником. Його найризикованіший політ відбувся у квітні 1875 року. Разом зі своїми напарниками він зміг досягти на повітряній кулі нечуваної тоді висоти – 8 600 метрів. Обидва компаньйони загинули від нестачі кисню в розрідженій атмосфері. Сам же Тіссандьє вижив, але оглух [10].

У 1883 Тіссандьє встановив електричний мотор виробництва Siemens на дирижабль, здійснивши таким чином перший у світі політ з використанням електричної тяги. Його особисті спостереження лягли в основу деяких наукових публікацій газети в розділах «астрономія» та «інженерне мистецтво».

Особливістю даного видання було те, що природничу газету власноруч підписував до друку і давав дозвіл на її розповсюдження у бібліотечній мережі сам Міністр освіти Франції, що говорило про її особливу науково-практичну цінність [11-12].

Виняткова значущість іноземних сільськогосподарських газет XIX ст. полягала у тому, що завдяки зарубіжному досвіду господарювання вітчизняне сільське господарство того часу ставало ефективнішим у практичному значенні.

Кількісна характеристика іноземних сільськогосподарських газет XIX ст. ННСГБ НААН представлена в табл. 2.

Таблиця 2.

Характеристика колекції іноземних газет у Фонді XIX ст.

ННСГБ НААН за кількісними показниками

Назва газети	Рік видання	Кількість номерів	Кількість статей
Fühling's Landwirtschaftliche Zeitung. Centralblatt für praktische Landwirtschaft	1900	1-24	216
Всього		24	216
Möller's Deutsche Gärtner-Zeitung: Zentralblatt für die gesammten Interessen der Gärtnerei	1892	1-16; 18-39	259
	1897	1; 3-14; 16-26; 28-39	238
	1898	1-52	364
	1899	1-52	339
	1900	1-20; 22-52	357
Всього		226	1557
La nature. Revue des sciences et de leurs applications aux arts et a l'industrie	1887	731-756	297
Всього		27	297

Отже, колекція сільськогосподарських газет XIX ст. ННСГБ НААН – це надзвичайно цінний інформаційний ресурс в історичному контексті. Нечисленні, проте дуже важливі для сільськогосподарської науки і практики

періодичні видання колекції за своїм складом охоплюють найважливіші галузі сільськогосподарського спрямування – рослинництво, тваринництво, садівництво, лісове господарство тощо. Це дає унікальну змогу порівняти досвід наших пращурів стосовно ведення різних галузей сільського господарства з сучасними вітчизняними практичними здобутками аграрної науки та, можливо, перейняти найкращі досягнення видатних науковців і практиків ХІХ століття для сучасного сільського господарства України.

Список використаних джерел

1. *Фонд* видань, випущених у ХІХ столітті з сільськогосподарської тематики ДНСГБ НААН, включених до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання (1802-1900): наук.-доп. бібліогр. покажч. / НААН, ДНСГБ; уклад.: В. А. Вергунов, Л. Ф. Забудська, Н. Д. Коломієць, О. М. Діденко; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2011. – 524 с.

2. *Земледельческая* газета: издаваемая по Высочайшему повелению. – СПб.: типограф. Министерства государственных имуществ, 1885. - № 25. – С. 549.

3. *Южно-русская* сельскохозяйственная газета: издание Харьковского общества сельского хозяйства. – Харьков, 1897. – № 21. – С. 457.

4. *Fühling's Landwirthschaftliche Zeitung. Centralblatt für praktische Landwirthschaft* / herausgegeben von Dr. Max Fischer. – 49 Jahrgang. – № 1-24. – Leipzig: G. Junghanß, 1900. – 936 s.

5. *Johann Joseph Fühling* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://de.wikipedia.org/wiki>. – Загол. з екрану.

6. *Möller's Deutsche Gärtner-Zeitung: Zentralblatt für die gesammten Interessen der Gärtnerei* / herausgegeben unter Mitwirkung der hervorragendsten Fachmänner von Ludwig Möller-Erfurt. – Erfurt: L. Möller. – 1892, 1897 – 1900.

7. *Möllers Deutsche Gärtner-Zeitung - Ludwig Möller* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://books.google.com.ua>. – Загол. з екрану.

8. *Fuchsie – Gruss aus dem Bodethal – Sub. Mary (MAS)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fuchsiavereniging.nl/images>. – Загол. з екрану.

9. *La nature. Revue des sciences et de leurs applications aux arts et a l'industrie: journal hebdomadaire illustré honoré par le minister de l'instruction publique d'une souscription pour les bibliothèques populaires et scolaires* / rédacteur en chef G. Tissandier. – Quinzième année. – Deuxième semestre. – № 731-756. – Paris: G. Masson, Éditeur libraire de l'Academie de medicine, 1887. – 532 p.

10. *La Nature – Revue des sciences* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fr.wikisource.org/wiki>. – Загол. з екрану.

11. *La Nature*: revue des sciences et de leurs applications aux arts et à l'industrie [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://archive.org/details>. – Загол. з екрану.

12. *Гастон Тиссандьє* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>. – Загол. з екрану.